

NOI MĂRTURII ARHEOLOGICE PRIVIND A DOUA EPOCĂ A FIERULUI ÎN DOBROGEA

MIHAI IRIMIA

Săpăturile arheologice și recunoașterile de suprafață efectuate cu intensitate în ultimele două decenii au dus la acumularea unui material documentar relativ bogat, care a permis abordarea unor aspecte complexe ale civilizației geților din Dobrogea. În afara punctelor cercetate anterior, cunoscute din literatura de specialitate, în ultimul timp au fost înregistrate noi descoperiri care îmbogățesc repertoriul siturilor arheologice din afara orașelor grecești. Totodată, din perimetrul unor așezări sau necropole cunoscute, afectate deseori în ultimii ani de diferite lucrări de investiții (canale navigabile și de irigații, terasări, excavații și diverse amenajări), au fost recuperate materiale arheologice importante care pot intra în circuitul științific.

AGIGEA (jud. CONSTANȚA)

Lucrările de excavații pentru canalul Dunărea—Marea Neagră au distrus în anul 1983, în apropierea ecluzei de la Agigea, un mormânt care cuprindea, între altele, peste 20 de amfore elenistice. S-au recuperat ¹ doar două exemplare — unul de Thasos și altul de Heraclea Pontica, datate larg în secolul IV a.Chr.

A. Tot în perimetrul acestei localități, de pe traseul canalului, provine partea superioară a unei amfore de tipul Heraclea Pontică, descoperită în anul 1982. Nu avem informații despre complexul arheologic căruia i-a aparținut, dar putem presupune că provine tot dintr-un tumul

¹ De către colegii Gabriel Custurea și Livia Buzoianu, de la care deținem informația ; cf. M. Irimia, *Thraco-Dacica*, 5, 1984, p. 67. Din păcate, nefiind marcate și inventariate operativ, acestea nu mai pot fi astăzi identificate, adăugându-se, probabil, lotului de piese cu loc de descoperire necunoscut.

distrus, dată fiind densitatea relativ mare a acestora în zonă înaintea realizării canalului. Gîtul amforei prezintă urme de vopsea roșie deasupra uneia dintre torti; gura este puțin turtită. Pastă cărămizie. Dimensiuni²: H = 28,5 cm; DG — la interior = 7,8 și 6,8 cm; DG — la exterior = 10,3 și 9,5 cm; D3 = 4,5 × 2,6 cm; ștampilă = 4,3 × 2,4 cm.

Inv. 32.101. Fig. 6/1.

Ștampilă englicică pe două rînduri, aplicată longitudinal pe gît, cu cadru pe o latură (fig. 4/1).

$\Sigma\pi\iota\nu\theta\alpha[\rho]\omicron\varsigma$

→ simbol neclar

$M\alpha\lambda[\alpha K]\tilde{\omega}[\nu]$

Th. Sauciu Săveanu, Dacia, I, 1924, p. 155, nr. 22, pentru al doilea nume; C. Ionomu, Pontica, I, 1968, p. 251, nr. 3/a, pentru primul nume; Brașinski, 1980, nr. 234, 276, 325, 330, 340, 341, 523 — pentru primul nume, nr. 307 (?), 311, 212, 327 pentru al doilea nume, toate în alte combinații. Cu aceste nume simbolurile înfîlnite sînt: frunza (?), loc. cit., nr. 330, ciorchine, loc. cit., nr. 307 (?), 327 și kantharos, loc. cit., nr. 311, 312.

După contextul în care apare la Elisavetovskoe, primul nume se datează în al II-lea și al III-lea sfert al secolului IV a.Chr. (Brașinski, 1980, M. 93).

B. Din același perimetru, sau poate mai degrabă al unei așezări, provine un gît fragmentar de amforă de tipul Sinope cu ștampilă aplicată pe toartă. Ștampilă dreptunghiulară, pe trei rînduri (6 × 3 cm). Inv. 36162 (fig. 4/2).

$[M\iota K\rho\iota\upsilon]\acute{\alpha}\sigma[\tau\nu\nu\omicron]$

$\mu\omicron\upsilon\nu\tau\omicron\varsigma$

$\Sigma\omega\sigma\iota\alpha$

← cal în libertate,
spre stînga

Pridik, 1917, p. 93, nr. 651—664, cu alți producători;

Canarache, nr. 381—383, cu alți producători; M. Irimia, Pontica 6, 1973, p. 44 (N. Bălcescu), cu alt producător;

Lazarov, Sinope, p. 32, nr. 10, cu alți producători.

Apartine grupei a III-a de amfore sinopeene; dataată de N. Conovici „din primii ani ai secolului III, poate chiar ultimii ani ai secolului IV a.Chr., pînă cel mai tîrziu către 280 a.Chr.”³. Mikrias este considerat de autorul amintit ca făcînd parte dintre ultimii astinomi ai grupei a III-a (antepenultimul).

² H = înălțimea (păstrată); H1 = înălțimea părții superioare pînă la diametrul maxim; H2 = înălțimea părții inferioare cu piciorul; H3 = înălțimea gîtului; H4 = înălțimea tortilor; H5 = înălțimea piciorului; DG = diametrul gurii; D = maxim; D1 = diametrul maxim al piciorului la partea lui superioară; D2 = diametrul maxim al piciorului la partea lui inferioară; D3 = diametrul tortilor; DB = diametrul bazei; L = lungimea; LA = lățimea; G = grosimea; A = adîncimea în interior pînă la nivelul buzei; C = capacitatea.

³ N. Conovici, SCIVA, 40, 1989, 1, p. 34—35.

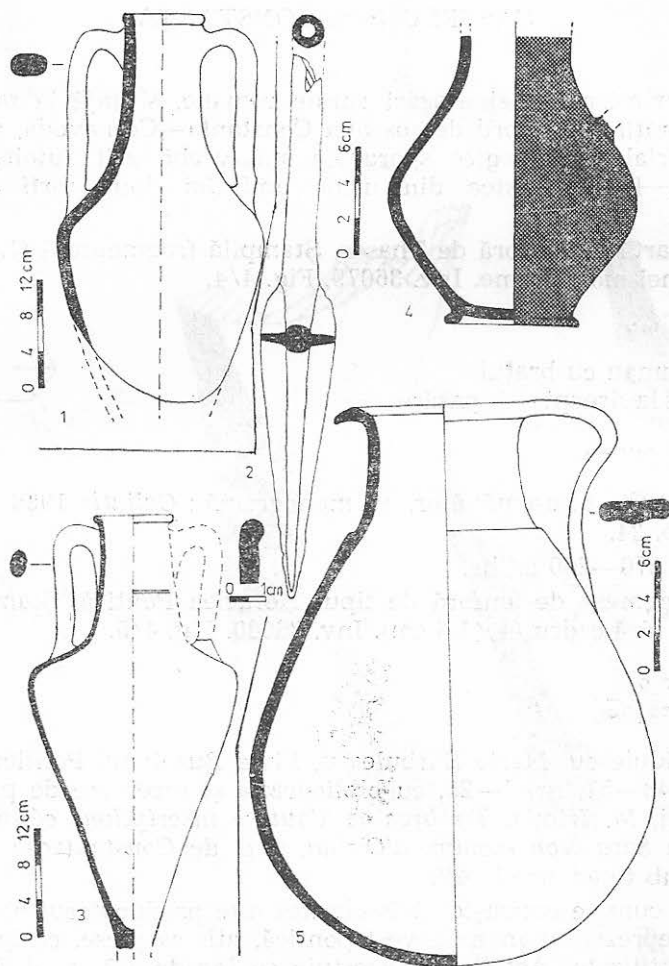

Fig. 1: 1—2, amforă și vîrf de lance de la Cumpăna ; 3—5, amforă și căni eleonistice de la Medgidia, punctul „Cariera de caolin“.

În aceeași arie au mai fost semnalate anterior materiale provenite din alte morminte, îndeosebi tumulare⁴, cît și două așezări greco-indigene⁵, necercetate.

CASTELU (jud. CONSTANȚA)

În perimetrul unei așezări rurale romane, situată la marginea de est a localității și la nord de șoseaua Constanța—Cernavodă, s-au descoperit materiale arheologice sporadice mai vechi, atît autohtone, cît și elenistice⁶. Între acestea din urmă amintim două torți de amfore șampilate.

1. Toartă de amforă de Thasos. Șampilă fragmentară (1,8×2,6 cm), cu urma unei monograme. Inv. 36079. Fig. 4/4.

[Θασί]ων

bust uman cu brațul ↑
întins la dreapta + pasăre →

[Πολ]ύων →

Bon, 1389, e, asemănător, cu monogramă; Callatis 1988, nr. 63—64 și tabel I, p. 34.

iCrcă 270—260 a.Chr.

2) Fragment de amforă de tipul Heraclea Pontică. Șampilă englică pe gît, fără cadru (4×1,6 cm). Inv. 36080. Fig. 4/5.

Ἀριστ[ο]

[Κ]ράτε[ος]

A. Rădulescu, Maria Bărbulescu, Livia Buzoianu, Pontica, 19, 1966, p. 41—42, 48—51, nr. 4—25, cu bibliografia și încercare de periodizare; N. Conovici, M. Irîmia, *Timbres et d'autres inscriptions céramiques decouvertes à Satu Nou (comm. d'Oltina, dép. de Constantza)*: Dacia, NS, 35, 1991, sub tipar, nr. 3—22.

După cum se cunoaște, Aristokrates este producătorul heracleian cel mai bine reprezentat în zona vest-pontică, atît ca piese, cît și ca număr de șanțe utilizate. Activitatea acestuia se încadrează în al doilea și al treilea sfert al secolului al III-lea a.Chr.⁷

⁴ M. Irîmia, Pontica, 6, 1973, p. 62—63; idem, Pontica, 16, 1983, p. 92.

⁵ H. Slobozeanu, Materiale, 5, 1959, p. 736, 741, 743—745; V. Boroneanț, Pontica, 10, 1977, p. 320, nr. 10; M. Irîmia, Pontica, 13, 1980, p. 71 și nota 39.

⁶ Cercetări Traian Cliante și Livia Buzoianu, cărora le mulțumim pentru informația oferită și permisiunea de a publica șampilile.

⁷ Argumentarea încadrării cronologice amintite la N. Conovici, M. Irîmia, op. cit., cu bibliografia.

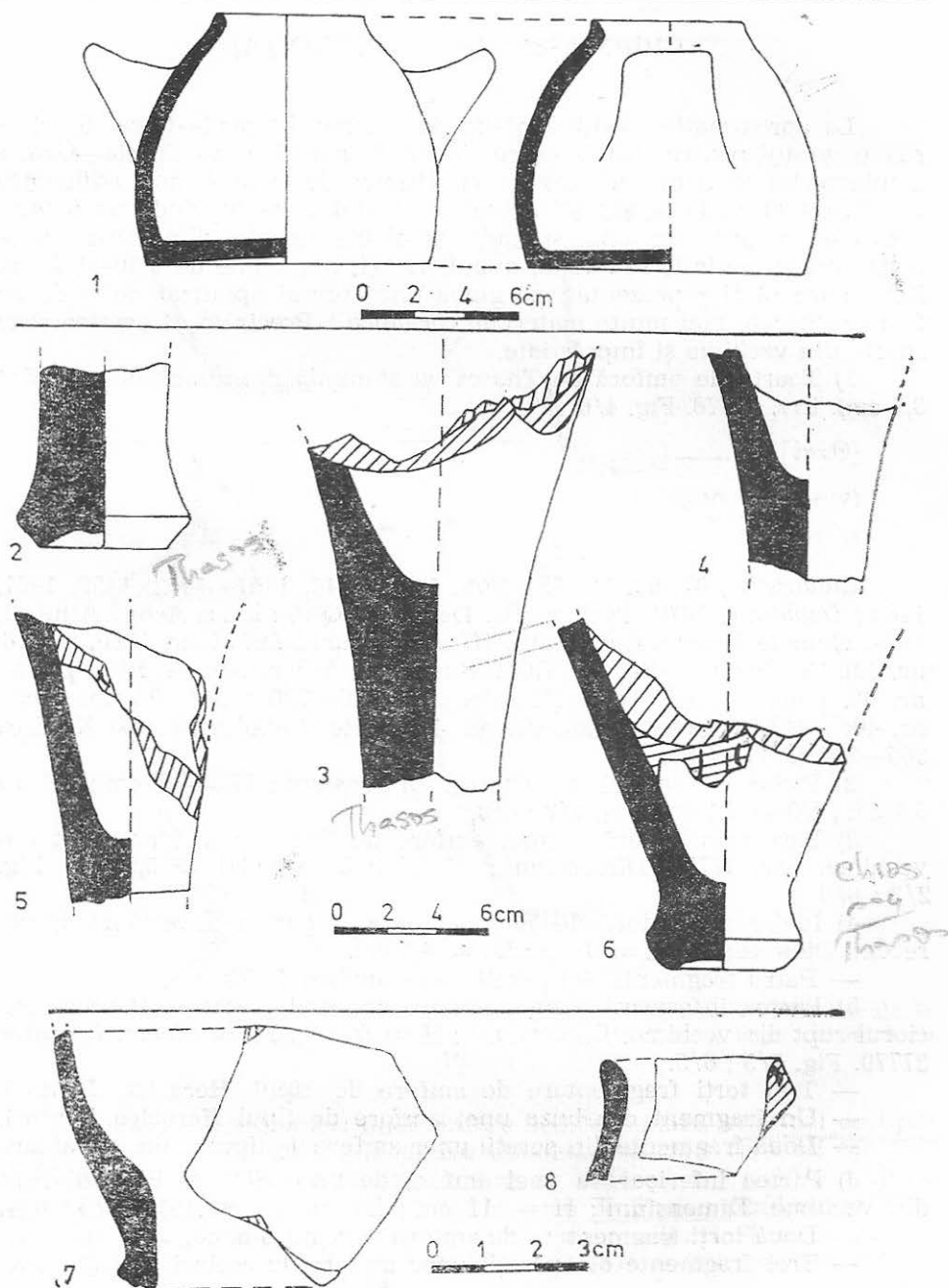

Fig. 2: 1 — vas lucrat cu mîna de la Medgidia punctul „Cariera de caolin“ : 2—6, fragmente de amfore de la Chirnogeni ; 7—8, fragmente de cîni elenistice de la Chirnogeni.

CHIRNOGENI (jud. CONSTANȚA)

La aproximativ 1—1,2 km sud de șoseaua Plopeni—G-ral Scărișoreanu, șanțul pentru instalarea conductei de gaze Rusia—Turcia—Grecia a intersectat în anul 1987 o zonă cu lățimea de circa 4 m și adâncimea de circa 1,30 m de la nivelul actual al solului, care cuprinde un pământ negru cu material ceramic sporadic și pietre de mici dimensiuni. Spre nord, stratul amintit se subție, avînd, totuși, o grosime de 0,30—0,40 m. Zona pare să fi reprezentat marginea unui tumul aplatizat de unde au fost recuperate mai multe materiale ceramice³. Precizăm că acestea erau sparte din vechime și împrăștiate.

1) Toartă de amforă de Thasos cu ștampilă dreptunghiulară (1,5×3,1 cm). Inv. 37778. Fig. 4/6.

[Θασί] ων —→

(vas) Lb monogramă

Πυ[θίων]

Canarache, 67, 69, 70, 75; *Bon*, 1441, 1446, 1451—1453, 1459, 1461, 1489; *Debidour*, 1979, Pythion III. Depozitul Q 10 : 1 din Agora Athenei, datat chiar la începutul secolului III a.Chr. (apud *Debidour*, 1986, p. 316, nr. 42). Gh. Poenaru-Bordea, BCH, Suppl. 13, Athènes-Paris, 1986, p. 344, nr. 62, datează pe Pythion III între anii 300—290 a.Chr. Avram; *mss.* nr. 408—417, cu aceeași monogramă și diferite simboluri, grupa X, circa 305—290 (287) a.Chr.

2) Picior de amforă de Thasos. Dimensiuni: H = 7 cm; D1 = 5,1 cm; D2 = 7,1 cm. Fig. 2/2; 6/3.

3) Partea inferioară a unei amfore de Thasos; piciorul rupt din vechime. Inv. 37779. Dimensiuni: H = 16,5 cm; D1 = 5,2 cm. Fig. 2/3; 6/6.

4) Picior de amforă de Thasos; baza și partea superioară sparte recent. Dimensiuni: H = 6 cm; D1 = 4,5 cm.

— Patru fragmente din pereții unor amfore de Thasos.

5) Partea inferioară a unei amfore de tipul Heraclea Pontică. Piciorul rupt din vechime. Dimensiuni: H = 8 cm; D1 = 4,5 cm. Inventar 37779. Fig. 2/5; 6/5.

— Trei torți fragmentare de amfore de tipul Heraclea Pontică.

— Un fragment din buza unei amfore de tipul Heraclea Pontică.

— Două fragmente din pereții unor amfore de tipul amintit mai sus.

6) Partea inferioară a unei amfore de tipul Sinope. Piciorul rupt din vechime. Dimensiuni: H = 11 cm; D1 = 4,6 cm. Fig. 2/5; 6/4.

— Două torți fragmentare de amfore de tipul Sinope.

— Trei fragmente din pereții unor amfore de același tip.

³ Cercetarea sumară a șanțului pentru instalarea conductei am realizat-o împreună cu colegul Tudor Papisima în luna iulie 1987, fără a mai avea posibilitatea unor verificări ulterioare.

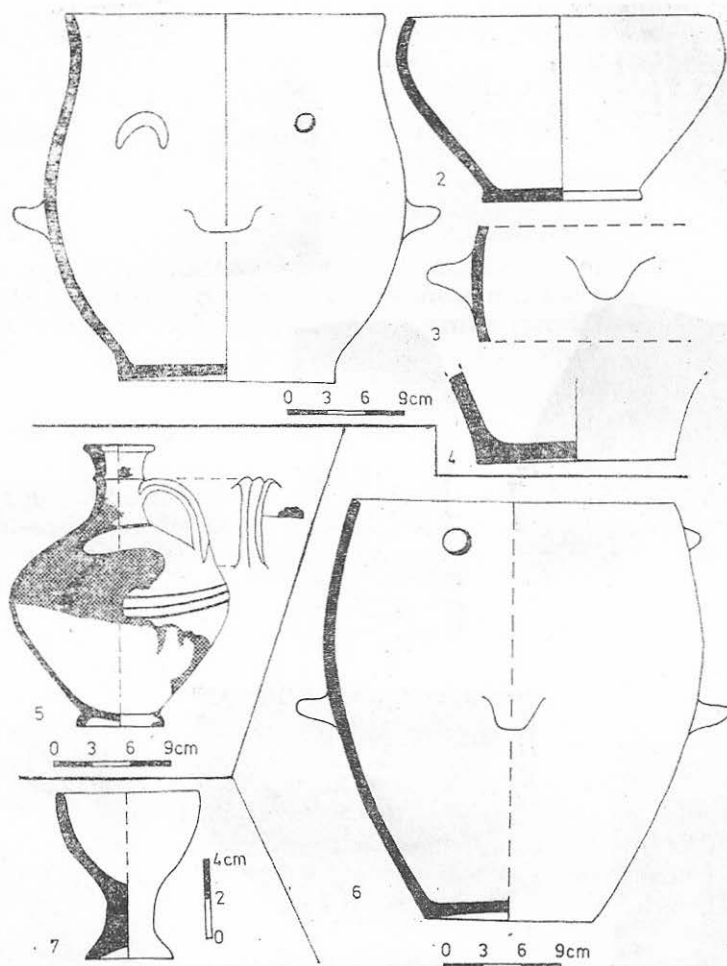

Fig. 3 : 1—4, vas-urnă de tip clopot, castron și fragmentele altor vase-borcan de la Ville; 5 — lekythos elenistic de la Pietreni; 6—7, vas-urnă și cupă ceramică de la Rasova.

7) Partea inferioară a unei amfore nedeterminate, eventual de tipul Chios (cf. I.B. Brașinskiĭ, *Metodi issledovaniia anticnoi trgovli (na pri-mere Severnogo Pricernomoriia)*, Leningrad, 1984, pl. 9/2 și 10/2, ultimul sfert al secolului V — secolul IV a.Chr.) sau de Thasos (*ibidem*, pl. 17/1 și 18/1). Pastă roșcată-cărmizie, cu concrețiuni alburii, fine, în compoziție. Dimensiuni : H = 13 cm ; D1 = 5 cm ; D2 = 6,4 cm. Inv. 37780 ; fig. 2/6.

— Fragment de toartă care a aparținut aceleiași amfore. Secțiunea aproape pătrată, cu marginile rotunjite. Dimensiuni : D3 = 3,7×2,4 cm.

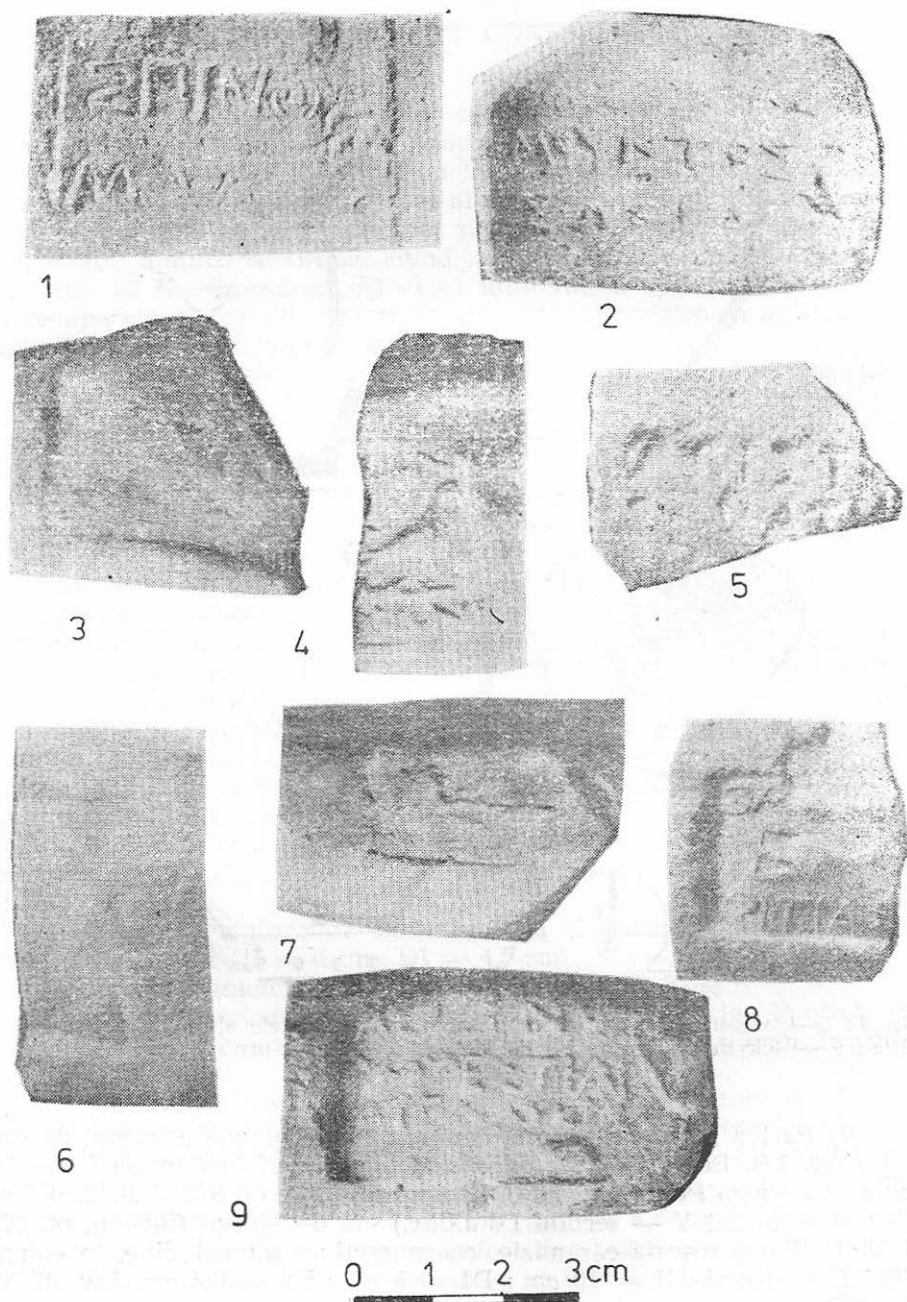

Fig. 4 : Ștampile de amfore : 1—2, Agigea ; 3 — Piatra ; 4—5, Castelu ; 6 — Chirno-
geni ; 7 — Medgidia ; 8 — Palazu Mare ; 9 — Valea Dacilor.

8) Fragment de amforă de tipul greco-italic⁹, cu pastă maronie și angobă groasă, alburie la exterior și cu o nuanță cărămizie-cenușie la interior; concrețiuni calcaroase și mică alburie în compoziție. Din punct de vedere cronologic, acest tip începe în sec. IV a.Chr.

9) Fragment de mici dimensiuni din buza unei cănițe elenistice cenușii. Fig. 2.8.

10) Fragment din peretele unei căni elenistice cu pasta cărămizie. Fig. 2/7.

Materialul ceramic recuperat, destul de variat și care aparține unui număr relativ mare de vase, sparte cel mai adesea din vechime, se datază global la sfârșitul secolului IV — începutul secolului III a. Chr. El constituie, astfel, un element important pentru încadrarea în acest interval cronologic a complexului arheologic căruia i-a aparținut.

CONSTANȚA

În zona industrială — Depoul de tramvaie, aflat la aproximativ 7 km sud-sud vest de zidurile vechiului Tomis, cu ocazia amenajărilor efectuate în anul 1985 au fost observate urmele unei așezări greco-indigene, din aria căreia s-au recuperat câteva fragmente ceramice getice și elenistice.

1. Fragment de vas de tip sac, cu gura puțin evazată și buza crestată spre exterior. Briul alveolat, aplicat pe gît, pare să fi fost dispus în ghirlandă. Sub briu se află un mic buton. Pastă cărămizie-maronie cu nuanță cenușie-maronie la exterior, datorată arderii secundare. Inv. 36682/a. Fig. 6/11.

2. Toartă de kantharos elenistic de mari dimensiuni; firnis negru, parțial corodat. Secolul al IV-lea a.Chr. Inv. 36682/b. Fig. 6/12.

În perimetrul actual al orașului Constanța au fost identificate anterior și alte obiective arheologice greco-indigene — așezări sau morminte — la Palas¹⁰, Medeea¹¹, pe malul de sud al lacului Siutghiol (zona Cișmea — Tomis Nord)¹² etc.

CUMPĂNA (jud. CONSTANȚA)

Dintr-un tumul distrus în anul 1983 cu ocazia lucrărilor canalului Dunăre—Marea Neagră au fost recuperate două amfore elenistice¹³ și un vîrf de lance.

⁹ Identificarea aparține colegei Livia Buzoianu.

¹⁰ M. Imiria, Pontica, 13, 1980, p. 86—89.

¹¹ Idem, Pontica, 16, 1983, p. 98—101.

¹² Descoperiri întâmplătoare semnalate de-a lungul anilor de mai mulți cercetători.

¹³ De către colegul G. Custurea. Dintre amfore s-a putut identifica doar un exemplar de Thasos. În același tumul s-a descoperit și un skyphos elenistic, cu firnis negru, care pare să se fi rătăcit ulterior.

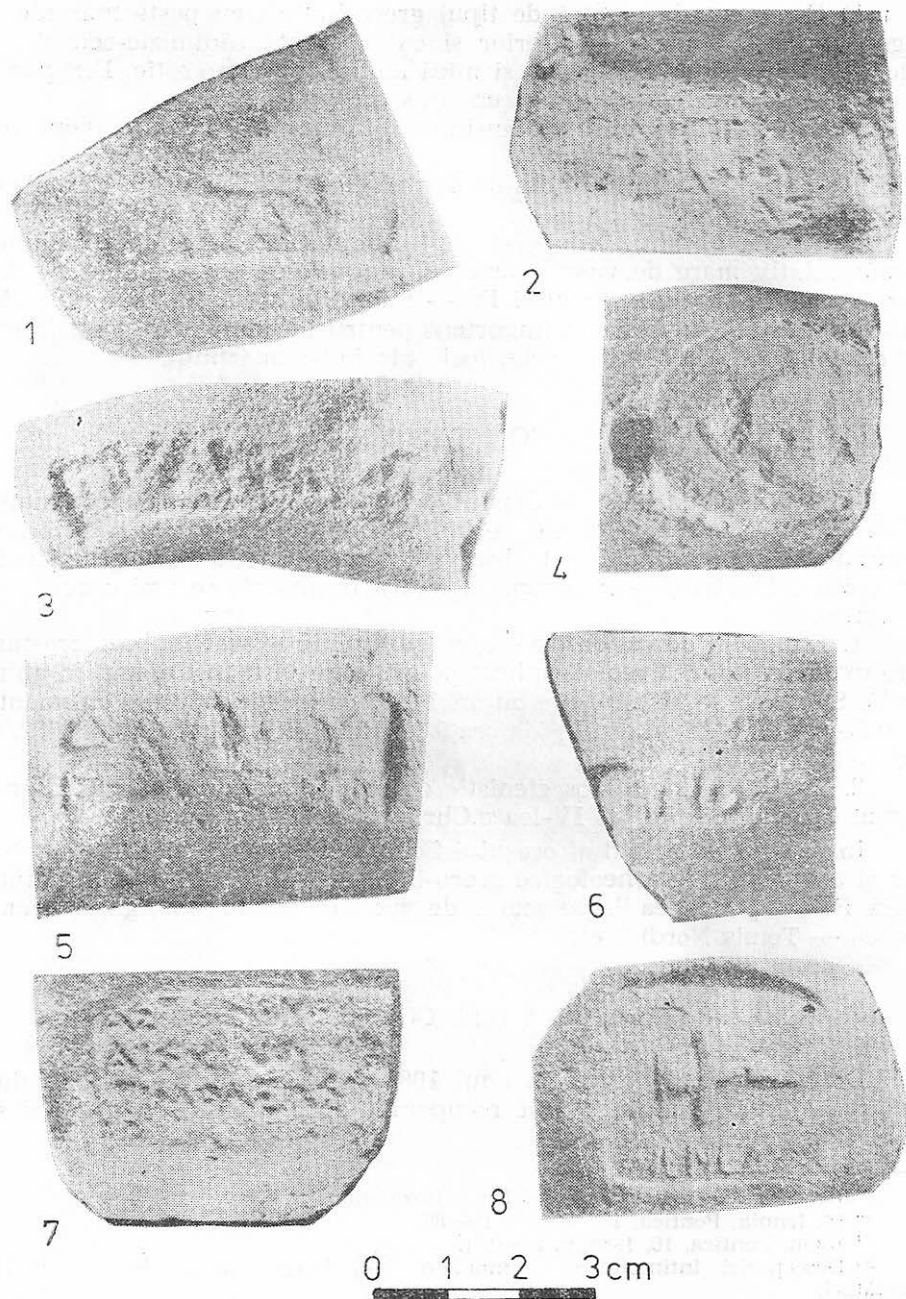

Fig. 5: Ștampile de amfore descoperite la Tuzla: 1—6, punctul „Tuzla — Far“ ; 7—8, punctul „Tuzla Mare“.

1. Partea superioară a unei amfore de Thasos de tipul cu corpul conic, neștampilată. Gura puțin lătită, cu marginea exterioară a buzei îngroșată, rulată. Nu prezintă alveole la baza tortilor. Dimensiuni : H = 43 cm ; H1 = 24 cm ; H4 = 19,5 cm ; DG la exterior = 9,4 cm ; D = 23,5 cm ; D3 = 4,1×2,5 cm. Inv. 25550. Fig. 1/1 ; 6/2.

Apartine tipului II la Bon¹⁴, sau amforelor cu corpul conic, după Zeest¹⁵, putându-se data în secolul III a.Chr.¹⁶.

2. Vîrf de lance foliform lucrat probabil dintr-o singură bucată de fier ; tubul pentru mîner, obținut prin curbarea plăcii, lătită inițial, păstrează în interior fragmente de lemn. Nervura lamei este foarte evidentă, ovală. Dimensiuni : L = 30,6 cm (din care mînerul 12,8 cm) ; LA maximă a lamei = 4 cm ; G (în zona nervurii) = 1,8 cm ; D tubului pentru mîner = 2,2—1,8 cm. Inv. 22551. Fig. 1/2 ; 7/5.

La Ferigile asemenea vîrfuri de lance au fost încadrate tipului C2¹⁷. În grupul Ferigile asemenea arme au apărut și în alte necropole¹⁸. La Zimnicea ele sînt de mai multe tipuri, majoritatea datate în a doua jumătate a secolului IV a.Chr.¹⁹. Tipul cel mai frecvent de la Zimnicea evoluează din armele grupului Ferigile, în timp ce alte exemplare își au originea, probabil, după cum s-a arătat, în lumea greacă²⁰. Vîrfuri de lănci asemănătoare s-au descoperit pe teritoriul Bulgariei, în complexe arheologice din secolele VI—IV a.Chr.²¹. Reținem, de asemenea, că un alt vîrf de lance s-a descoperit tot la Cumpăna²² într-un mormînt de luptător datat larg în secolul IV a.Chr.

Avînd în vedere mai ales răspîndirea tipului de amforă amintit, considerăm că mormîntul în discuție de la Cumpăna poate fi datat în prima jumătate a secolului III a.Chr.

¹⁴ A. și Anne-Marie Bon, *Les timbres amphoriques de Thasos*, Études thasiennes, IV, Athènes — Paris, 1957, p. 19—20.

¹⁵ I. B. Zeest, *Keramiceskaia tara Bospora*, Moskva, MIA, 83, 1960, p. 87, pl. 9/21.

¹⁶ I. B. Brașinskiĭ, *Grečeskij keramičeskij import na Nižnen Donu v V—III VV. do n.e.*, Leningrad, 1980, p. 110, nr. 36—37 și pl. III, VIII ; Yvon Garlan, *Vin et amphores de Thasos*, École Française d'Athènes, 1988, p. 14.

¹⁷ A. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile*, București, 1967, p. 64, pl. 20/14, 15.

¹⁸ La Curtea de Argeș, Poroschia, Tigveni, Cepari ; cf. A. Vulpe, *op. cit.*, p. 64 ; Eug. Popescu, A. Vulpe, *Dacia*, N.S. 26, 1982, p. 77 și urm., fig. 11/b (Cepari — „Toplița”) și 15/D (Tigveni — „Babe”).

¹⁹ A. D. Alexandrescu, *Dacia*, N.S., 24, 1979, p. 54 și fig. 61—64.

²⁰ Idem.

²¹ În bazinul de acumulare al barajului Batak — punctul „Tărnat” cf. D. Tončev, At. Milčev, *Izvestia — Institut*, 32, 1970, p. 178 și fig. 60) ; Krăgulevo (cf. L. Bobčeva, *Izvestia — Varna*, 11(26), 1975, p. 119—123 și pl. 4/10) ; Kaloianovo (cf. M. Čičikova, *Izvestia — Institut*, 31, 1969, p. 64—66 și fig. 18) ; Drumevo (cf. T. v. Dremisizova-Nelcinova, *Arheologija*, 7, 1965, p. 54 și urm., fig. 7/1, 2.

²² M. Irimia, *Pontica*, 16, 1983, p. 106 și fig. 1/12.

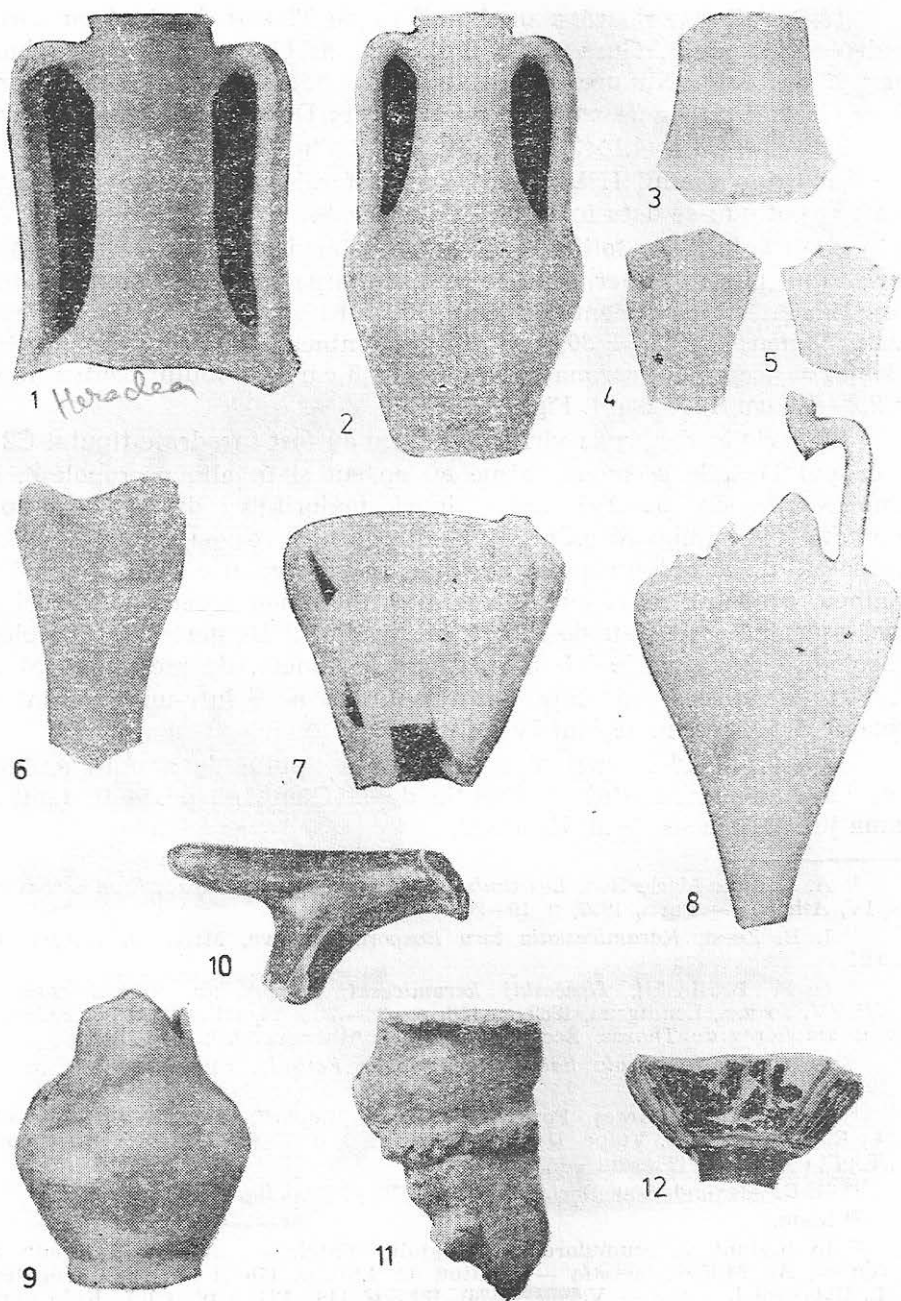

Fig. 6: Amfore fragmentare: 1 — Agigea; 2 — Cumpăna; 3—6, Chirnogeni; 7 — Medgidia, punctul „La cocoasă”; 8 — Medgidia, punctul „Cariera de caolin”; 9 — cană elinistică de la Medgidia, punctul „Cariera de caolin”; 10—11 — toartă de kantharos și fragment de vas-sac de la Constanța, „Depoul de tramvai”; 12 — fragment de kantharos din punctul „Tuzla Mare” (scări diferite).

MEDGIDIA (jud. CONSTANȚA)

A. Punctul „Cariera de caolin“ a fabricii de produse ceramice. Din acest perimetru au fost recuperate mai multe materiale arheologice, păstrate o vreme în colecțiile unor școli din localitate sau la carieră, după care au intrat în inventarul muzeului constănțean²³.

1. Amforă întreagă de Thasos²⁴ cu corpul biconic și buza cu marginea triunghiulară. Gîtul puțin turtit spre gură. Alveole puternic imprimare la baza torților. Pastă cărămie. Dimensiuni : H = 73 cm ; H1 = 29 cm ; H2 = 44 cm ; H3 = 23,5 cm ; H4 = 23,5 cm ; H5 = 7 cm ; DG la exterior = 10,5 și 9,8 cm ; DG la interior = 8 și 7 cm ; D = 24 cm ; D1 = 5 cm ; D2 = 7 cm ; D3 = 3,7×2,7 cm ; A = 60 cm ; C = 9 litri. Inv. 37741. Fig. 7/1.

Ștampilă dreptunghiulară (2,8×1,6 cm) aplicată pe toartă. Fig. 4/7.

$\Theta[\acute{\alpha}\sigma\iota\omicron\nu/\Phi\iota]\lambda\omicron[\kappa\rho]\acute{\alpha}(\tau\eta\varsigma)$

thyrsos cu panglică ←

Παυσανίης —→

Canarache, nr. 60 și 160 ; Garlan 1986, p. 240, nr. 46 și fig. 33 d ; Avram. mss., 104 (5 ex.).

După Yvon Garlan, numele de pe ștampilă aparține grupului F, circa 370—350 a.Chr. ; atelier Keramidi.

2. Amforă fragmentară de Thasos²⁵, de același tip. Lipsesc partea superioară a gîtului, torțile și piciorul, sparte din vechime. Alveole puternic imprimare la baza torților. Pastă cărămie, cu suprafața gălbuie. Dimensiuni : H = 53,5 cm ; H1 (păstrată) = 20,5 cm ; H2 (păstrată) = 33 cm ; D1 = 4,8 cm. Inv. 37742. Fig. 7/3.

3. Amforă ce aparține cercului thasian²⁶ ; corpul conic și buza ruptă. Lipsesc o parte din gît, o toartă și piciorul, sparte recent. La baza torților prezintă un început de alveolă, slab imprimată. Pastă cărămie cu suprafața albărie ; paiele mai mari de mică și mult nisip în compoziție. Dimensiuni : H = 48 cm ; H1 = 17 cm ; H2 (păstrată) = 31 cm ; H4 = 15,5 cm ; DG (la exterior) = circa 9 cm ; D = 24 cm ; D3 = 2,8×2 cm ; A = 46,5 cm. Inv. 37743. Fig. 1/3 ; 6/8.

Brașinskiĭ, 1984, p. 113, 228—229, pl. 19/2, 4 și 20/1, 4. Secolul III a.Chr.

²³ prin strădaniile colegului Tudor Papasima, de la care deținem informațiile ; îi mulțumim, totodată, pentru permisiunea de a le publica.

²⁴ Descoperită în primăvara anului 1978 ; s-a aflat în colecția Școlii generale nr. 5 din Medgidia, donație a prof. Gafar Ekrem.

²⁵ S-a aflat în colecția Liceului nr. 3 din Medgidia : donație a prof. Mariana Crivețeanu.

²⁶ Exemplarele 3—6 s-au recuperat de la carieră, unde au fost păstrate o vreme, prin grija maestrului Ivan.

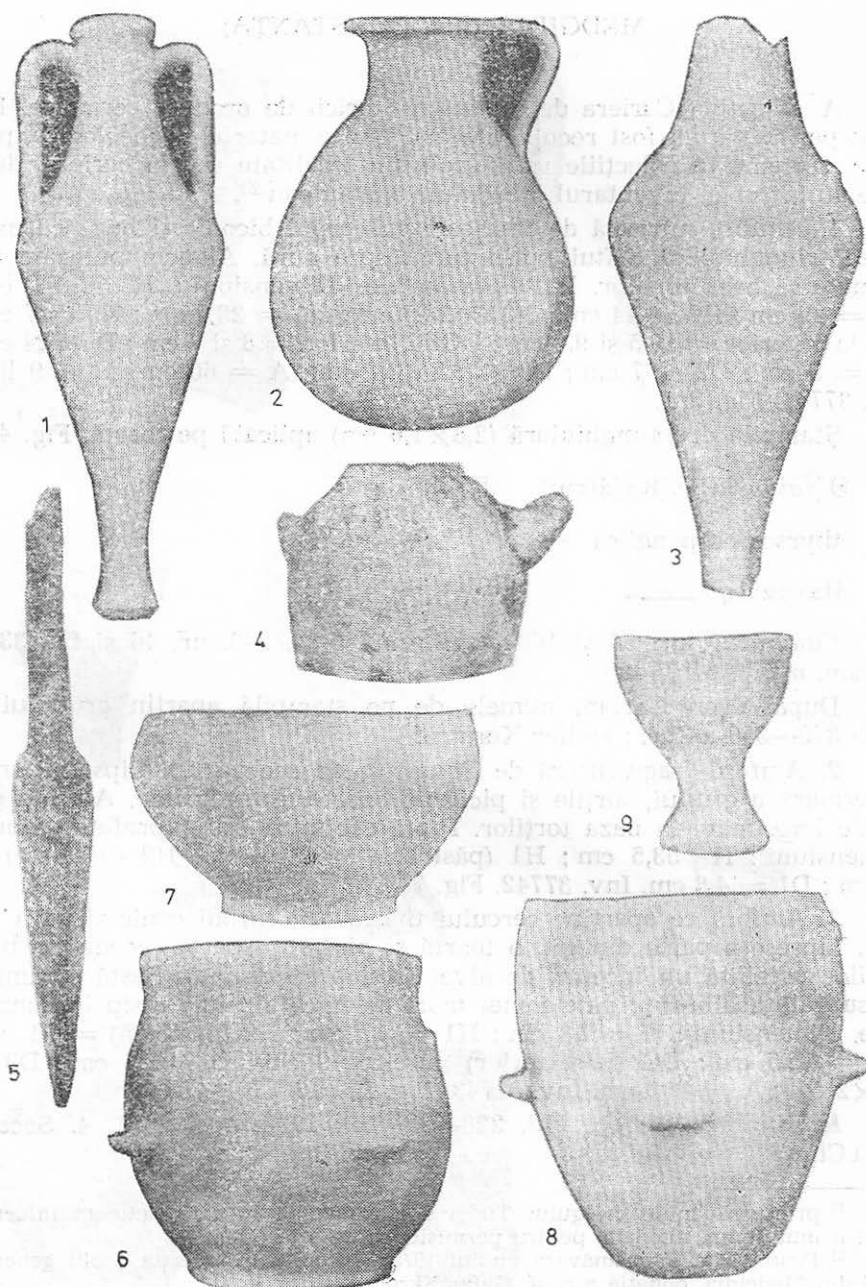

Fig. 7: Vase ceramic de la Medgidia, punctul „Cariera de caolin“ (1-3 amfore; 2 — cană elenistică; 4 — vas lucrat cu mâna); 5 — vîrf de lance de la Cumpăna; 6—7, vas-urnă de tip clopot și castron de la Vilele; 8—9, vas-urnă și cupă ceramică de la Rasova (scări diferite).

4. Cană elenistică fragmentară cu corpul piriform, bombat, fundul inelar, profilat și gîtul cilindric. Lipsesc partea superioară a gîtului și toarta, sparte din vechime. Pastă cărămie-cenușie. Angobă maronie-închis sau neagră-maronie aplicată inegal pe corpul vasului pînă la bază, parțial corodată. Dimensiuni : H (păstrată) = 16,2 cm ; DB = 7,6 cm ; D = 14,16 cm. Inv. 37746. Fig. 1/4 ; 6/9.

Secolul III a.Chr.

5. Cană elenistică de mari dimensiuni, cu corpul piriform, fundul rotunjit, gîtul cu profilul puțin concav și buza evazată, cu marginea rotunjită oblic spre exterior ; umărul puțin carenat. Toartă lată, trasă din buză și sprijinită apoi pe partea superioară a vasului. Pastă cărămie-roșcată cu pete maronii-închise spre partea inferioară, sub toartă, datorate arderii secundare. Suprafața aspră, parțial corodată, nu a fost acoperită cu angobă. Dimensiuni : H = 31,5 cm ; DG = 12,5 cm ; D = 23,5 cm. Inv. 37745. Fig. 1/5 ; 7/2. Nu am întîlnit analogii în bibliografia consultată. Se apropie de un exemplar din Agoră atheniană, cf. H. A. Thompson, *Hesperia*, III, 1934, 4, p. 325, A57, fig. 8.

6. Vas lucrat cu mîna, cu corpul bombat, semiglobular și gura strîmtă, cu marginea teșită spre interior. Fundul plat, neprofilat, la dimensiunile diametrului maxim al vasului. Pe corp prezintă două apucători plate, trase în sus (una ruptă recent). Pastă grosieră, maronie-cenușie la exterior, neagră în spărtură. Dimensiuni : H = 9,6 cm ; DB = 11,2 cm ; DG = 6 cm. LA apucătorilor la partea superioară = 3,6 cm. Inv. 37747. Fig. 2/1 ; 7/4.

Deși nu am întîlnit analogii în bibliografia consultată, considerăm vasul de factură locală, atît datorită compoziției pastei, cît și prezenței apucătorilor.

B. Punctul „La cocoșă”. În acest perimetru, cunoscut prin cercetarea unei așezări neolitice aparținînd culturii Hamangia²⁷, a fost instalată în anul 1984 de către O.I.F. Mircea-Vodă o conductă de irigații pentru I.A.S. Medgidia. Excavațiile efectuate cu acest prilej au pus în evidență existența unor urme de locuire neolitice, getice (din epoca Latène), romano-bizantine (secolele IV-VI) și feudale timpurii. S-a constatat²⁸ că una dintre vetre avea infrastructura (patul caloric) realizată din fragmentele unei amfore elenistice, întregibilă doar într-o mică măsură. Amfora aparține cercului thasian²⁹, tipului cu corpul conic și buza rulată. Pastă cărămie, cu suprafața exterioară gălbuie-cărămie, aspră ; paletă mai mari de mică și mult nisip în compoziție. La baza torții nu prezintă alveole. Lipsesc partea superioară (cu gîtul și ambele torții), o parte din corp și piciorul amforei sparte recent. Dimensiuni : H (păstrată) = 22 cm ; D = 23,2 cm. Inv. 37744. Fig. 6/7.

Secolul III a.Chr.

²⁷ Puiu Hașotti, *Pontica*, 18, 1985, p. 35—40.

²⁸ tot de către colegul Tudor Papasima.

²⁹ Este asemănătoare exemplarului nr. 3 de la Medgidia — „Cariera de caolin” ; vezi mai sus.

PALAZU MARE (municipiul CONSTANȚA)

La aproximativ 100 m de actuala limită de nord a zonei intravilane a Constanței, pe malul de vest al lacului Siutghiul, în apropierea punctului „Cișmea” se află o așezare antică relativ importantă, care evoluează din epoca elenistică până în secolul VI p.Chr. De aici provine o toartă de amforă ștampilată de Thasos, descoperită întâmplător³⁰. Ștampilă dreptunghiulară (2,7×2,2 cm). Inv. 36680. Fig. 4/8.

Θα[σίων]

amforă ←

Κριτίας

Bon, 1057, întocmai : 1058—1072, cu alte simboluri : *Callatis*, 1969, nr. 106—108, cu alte simboluri : *Callatis*, 1988, nr. 10, cu alt simbol, circa 325—305 î.e.n. ; Avram, *mss*, nr. 297, întocmai ; nr. 298—300, 567, 578 (?), cu alte simboluri. Avram, *op. cit.*, reluând analiza grupelor cronologice, integrează pe Kritias grupei a II-a, circa 325—310 a.Chr.

PIATRA (com. Mihail Kogălniceanu, jud. Constanța)

La aproximativ 2 km nord de sat se află o zonă tumulară, în perimetrul căreia s-a descoperit întâmplător³¹ o toartă de amforă de Thasos ștampilată. Ștampilă dreptunghiulară (3,5×2,3 cm). Inv. 36679. Fig. 4/3.

[Θασιων]

caduceu →

Ἀρ[ε]τ[ω]ν[ν]

Bon, 244—247, asemănător, cu alte simboluri ; *Callatis*, 1988, nr. 2 și tabelul I, p. 32, asemănător, cu alt simbol ; Garlan, 1986, p. 244, tabel B, fig. 35, a (Kalonéro), întocmai : Avram, *mss*, nr. 188—192, asemănător, cu alte simboluri.

Ștampile „recente” — grupa I Debidour ; seria „recentă” — Avram, *mss* (= grupele I + II Debidour), circa 340—325 a.Chr.

PIETRENI (com. Deleni, jud. Constanța)

În zona unei ferme agricole a I.A.S., aflată între localitățile Pietreni și Tufani (com. Independența), în timpul săpăturilor pentru un siloz efec-

³⁰ de către colegul Gh. Papuc.

³¹ tot de către colegul Gh. Papuc.

tuat în anul 1972 s-a descoperit un lekythos elenistic³². Nu cunoaştem contextul arheologic în care a fost descoperit vasul, dar starea lui bună de conservare ne determină să-l atribuim mai degrabă unui mormînt, decît unei aşezări.

Lekythos cu pasta cenuşie-roscată, angobă roşie-maronie pe jumătatea superioară, cu nuanţe maronii-negre. Pe gură şi gît urme prelungite de vopsea negricioasă. Dimensiuni : H = 20 cm ; DG = 5,5 cm ; DB = 7 cm ; D = 17,5 cm. Fig. 3/5. Sfirşitul secolului IV sau începutul secolului III a.Chr.³³.

RASOVA (jud. Constanţa)

În apropierea canalului de irigaţii Vederoasa — Haţeg, cu ocazia lucrărilor de terasare pentru împădurire, realizate în anul 1988³⁴, s-au descoperit un vas de tip clopot şi o cupă cu picior, care provin dintr-un mormînt de incinerare.

1) Vas ceramic de tip clopot cu corpul puţin bombat, gura asimetrică trasă spre interior, marginea teşită şi fundul concav. Prezintă patru apucături plate, trapezoidale, cu marginile rotunjite, iar sub buză trei proeminente conice (şi nu patru, dispuse în cruce, cum apar frecvent la acest tip de vas). Pastă gălbuie-maronie, cu pete cenuşii, datorate arderii secundare. Dimensiuni : H = 32 cm ; DG = 25 şi 23 cm ; DB = 13 cm. Inv. 37499. Fig. 3/6 ; 7/8.

Deşi a fost golit de descoperitori, vasul mai avea cîteva oase calcinate în momentul intrării în colecţia muzeului, dovadă sigură a utilizării lui ca urmă. Apartine unuia dintre cele mai cunoscute tipuri ceramice, cu o largă răspîndire în lumea autohtonă. După formă şi analogiile întâlnite în necropolele getice de la Satu Nou³⁵, Bugeac³⁶, Viile³⁷, Canlia³⁸, Enisala³⁹ etc., exemplarul se datează în secolul IV a.Chr.

2) Cupă ceramică lucrată cu mina ; corpul semiglobular, piciorul înalt, cu buza lată, concavă. Pastă cărămizie-gălbuie, grosieră. Dimen-

³² Vasul a fost recuperat de ing. Mircea Pavel din Constanţa, în posesia căruia se află şi în prezent. După informaţiile sale, în vecinătate a mai apărut doar un ulcior cu smalt verde — foarte probabil turcesc — fără nici o legătură cu exemplarul elenistic.

³³ M. Bucvală, *Necropole elenistice la Tomis*, Constanţa, 1967, p. 17, mormîntul nr. 38/c.

³⁴ Vasele au fost recuperate de pădurarul Gh. Ionescu, de la care au ajuns la muzeu.

³⁵ M. Irimia, *Pontica*, 16, 1983, p. 132, nr. 9, fig. 5/3.

³⁶ idem, *La nécropole gétique de Ve—IVe siècles av. n. è. de Bugeac*, *Inventaria archaeologica*, fasc. 13, Bucureşti, 1986, R 97/3 ; R 100/1 ; R 106/1 etc.

³⁷ A. Aricescu, *St. Cl.*, 3, 1961, p. 74, fig. 4.

³⁸ Em. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, Bucureşti, 1983, p. 65, pl. 37/7.

³⁹ G. Simion, *Peuce*, 2, 1971, p. 111, fig. 17/a şi 28/a.

siuni : $H = 8,7$ cm ; $DG = 7,4$ cm ; $DB = 4,6$ cm. Inv. 37500. Fig. 3/7 ; 7/9.

Exemplare asemănătoare au mai apărut la Bugeac⁴⁰ și Hanska-Lutărie⁴¹, în morminte din secolul IV î.e.n.

Din aceeași zonă au fost recuperate și alte fragmente de vase care provin, probabil, de la unele morminte distruse.

În interiorul localității Rasova au fost semnalate materiale arheologice asemănătoare și cu alte prilejuri⁴². Unele — care provin tot din morminte — au ca loc de descoperire „Coada bălții“, foarte probabil aceeași zonă cu a exemplarelor prezentate mai sus, indicând existența aici a unei importante necropole.

TUZLA (jud. Constanța)

A. Punctul „Tuzla-Far“. La circa 200 m sud de far, în perimetrul așezării antice identificată ipotetic cu Stratonis (Turris)⁴³, în apropierea falezii s-au descoperit în anii 1988 și 1991, printre altele, câteva torți de amfore ștampilate⁴⁴.

1) Toartă de amforă de Thasos, cu ștampila rectangulară, aplicată oblic, ilizibilă ($3,7 \times 1,7$ cm). Fig. 5/1. *Sigma* lunar, iar *omega* imprimat defectuos, probabil de două ori, suprapus.

[.....]

caduceu →

$\Theta\alpha\sigma[\omega]\nu$

2) Toartă de amforă de tipul Heraclea Pontică, cu ștampilă englică, fără cadru, aplicată defectuos ($4,7 \times 1$ cm). Fig. 5/3.

$\Pi\upsilon\theta\iota\sigma$ (?)

Brașinskij, 1980, p. 159, nr. 223 (cu un singur nume, grupele I și IV ; după genitivul în o, ar putea să aparțină mai degrabă grupei I-a (primul și începutul celui de-al doilea sfert al secolului al IV-lea a.Chr.).

⁴⁰ M. Irimia, Pontica, 1, 1968, p. 209, fig. 17/a.

⁴¹ I. T. Niculiță, A.I.M., 1972, p. 119, fig. 3/b.

⁴² A. Aricescu, Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor, 1964 (1971), p. 224—226 ; M. Irimia, Pontica, 6, 1973, p. 13—15.

⁴³ *Tabula Peutingeriana*, segm. VIII ; *Scutum Durae Europae* ; *Geogr. Rav.*, IV, 5 ; Paul Nicorescu, *Monumente nouă din teritoriul orașului Tomi*, București, 1920, p. 7 ; V. Pârvan, *Nuove considerazioni sul Vescovato della Scizia Minore*, Roma, 1925, p. 128 ; R. Vulpe, *An. Dobr.*, 1934, p. 209 etc.

⁴⁴ Piese se află în proprietatea ing. Silviu Trăistaru din Constanța. Au fost recuperate din apropierea unui drum săpat între anii 1987—1988, chiar prin mijlocul așezării antice.

3) Toartă de amforă de tipul Sinope, cu ștampilă dreptunghiulară pe patru rinduri, aplicată defectuos (4,7×2 cm). Fig. 5/2.

ἀ[στυνόμου]	Simbol
[Ἀθ]ηνίππ[ουτοῦ]	șters
[Μη]τροδώρου	(stea cu
[Ἀγγσί]λας	opt raze)

Grakov, p. 148, nr. 1 (ast.); Lazarov, 1978, p. 48, nr. 1, astynom; A. Rădulescu, Maria Bărbulescu, Livia Buzoianu, N. Cheluță-Georgescu, *Importuri amforice la Albești (jud. Constanța): Sinope*, Pontica, 21—22, 1988—1989, nr. 227 (62), pl. III/19, întocmai, aceeași ștanță. Grupa a VI-a, Grakov, datată între circa 230—183 î.e.n. la Al. Avram, SCIVA, 39, 1988, 3, p. 310 și la A. Rădulescu și colectiv, *op. cit.*, p. 29. Considerîndu-se că separarea ultimelor două grupe, propuse de Grakov, nu poate fi acceptată și că ar fi vorba de o singură grupă comună V-VI (sau Va-Vb-Vc), astynomul a fost atribuit acestei grupe comune, datată între circa 261—183 a.Chr. (cf. N. Conovici, Al. Avram, Gh. Poenaru-Bordea, Dacia, N.S., 33, 1989, p. 112 și 122; Al. Avram, N. Conovici, Gh. Poenaru-Bordea, Dacia, N.S., 34, 1990, p. 112 și 124, gr. V-a, nr. 136).

4) Toartă de amforă de Rhodos, cu ștampilă dreptunghiulară (4,3×1,5 cm). Fig. 5/5.

Δαλίου
E[π]...AMOY

După aspect, pare să aparțină perioadei pergamice. În bibliografia consultată nu am întilnit nici un nume de tipul 'Eπ[ίδ]αμος. Ar putea fi, eventual, eponimul Εῤδαμος, scris sub forma 'Eπ'Εῤδαμου, din perioada post-pergamică (cca 180±5 ani), dar nu am întilnit numele dispus în această formă.

Pridik, p. 9, nr. 155—158, 159, 160—161; p. 133, nr. 25, altfel scris, cu alte luni; Canarache, nr. 565, altfel scris, cu altă lună; Selov, p. 52, nr. 110, altfel scris, cu altă lună, cca 180—150 î.e.n. = Lazarov, 1977, p. 27, nr. 51.

5) Toartă de amforă de Rhodos, cu ștampilă circulară, ilizibilă (diametrul 2,7 cm). Fig. 5/4.

Simbol: floare de rodie.

6) Toartă de amforă elenistică; pastă roșie-cărămizie și angobă groasă, gălbuie. Ștampilă fragmentară, pe un rînd (1,7×0,8 cm). Nedeterminată; prezintă caracteristicile amforelor de Paros. (Fig. 5/6).

[. . .]ANO[]

Ștampilele de Paros pot conține un nume: ex. Γόργονος și Μάνης.

Pridik, p. 114, nr. 317, numele întregit [Στ]έΦανο[5].

B. În perimetrul așezării antice de la TUZLA MARE au fost descoperite alte torți de amforă ștampilate, precum și ceramică grecească și autohtonă⁴⁵.

⁴⁵ Piese se află tot în proprietatea ing. Silviu Trăistaru.

1) Toartă de amforă de Thasos, cu șampilă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite (3,1×2,6 cm). Fig. 5/8.

Θασίω[ν]

tortă ←

Με νέδ [ημ/ος]

Bon, 1163, întocmai; 1164—1170, asemănător, cu alte simboluri; *Debidour*, p. 331, gr. IV, 310—300 d.Chr. Aceeași grupă datată de Gh. Poenaru-Bordea, BCH, Suppl., 13, 1986, p. 346, între 305—290 a.Chr.; aceeași datare 305—290 (287) a.Chr., *Callatis*, 1988, tabel I, p. 33 și la Avram, *ms.*

2) Toartă de amforă de tipul Sinope cu șampilă dreptunghiulară, pe trei rinduri (4,1×1,8 cm). Fig. 5/7.

ᾠστυνόμου

Αλχινοῦ ↓ ciorchine

Τιμολέως

Exemplare identice : O. Tafrali, *Artă și arheologie*, I, 1927, 1, p. 39, nr. 23; Th. Sauciuc-Săveanu, *Dacia*, 3—4, 1927—1932, p. 461, nr. 1; idem, *Dacia*, 7—8, 1937—1940, p. 259, nr. 27, E.I. Levi, *Olviiskaia agora*, M.I.A., 1956, p. 84; *Canarache*, nr. 215; *Callatis*, 1969, nr. 367; L. Buzoianu, *Pontica*, 16, 1983, p. 169, nr. 48, etc. Aparține grupei a IV-a cronologice, datată între circa 284—262 a.Chr. (N. Conovici, Al. Avram, Gh. Poenaru-Bordea, *Dacia*, N.S., 33, 1989, p. 112—M3) sau între cca 282—260 a.Chr. (N. Conovici, SCIVA, 40, 1989, 1, p. 40). În lista cronologică întocmită de N. Conovici, *loc. cit.*, *Αλχινης* II, căruia îi aparține și toarta șampilată în discuție, datorită simbolului identic (ciorchine), ocupă poziția a 13-a.

3) Kantharos attic „West Slope“ fragmentar, din care se păstrează doar partea inferioară a corpului și puțin din picior. Firnis negru-deschis, cu luciu metalic. După mărime și grosimea pereților, fragmentul aparține unui exemplar de mari dimensiuni. Ultimul sfert al secolului IV a.Chr. (cca 325—310 a.Chr., cf. Al. Avram, SCIVA, 39, 1988, p. 289). Fig. 6/12.

Zona localității Tuzla este relativ cunoscută în literatura arheologică, deși în perimetrul ei n-au fost întreprinse cercetări arheologice sistematice. Astfel, din punctul „Tuzla Far“, Horia Slobozeanu a recuperat și publicat numeroase materiale arheologice, inclusiv ceramică eolenistică și autohtonă⁴⁶. În perimetrul așezării antice de la Tuzla Mare au fost observate, de asemenea, urme de construcții antice, gropi și un bogat material arheologic⁴⁷, inclusiv o toartă de amforă șampilată de tipul Amphipolis⁴⁸, cu monograma înscrisă într-un cerc divizat în patru.

⁴⁶ Horia Slobozeanu, *Materiale*, 5, 1959, p. 735—740.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 739; V. Boroneanț, *Pontica*, 10, 1977, p. 322, nr. 17.

⁴⁸ și nu de Thasos, cf. V. Boroneanț, *loc. cit.*; rectificare Livia Buzoianu.

VALEA DACILOR (oraș Medgidia, jud. Constanța).

Cu ocazia cercetărilor de teren efectuate în anul 1957 pe traseul conductei de gaze Rusia — Turcia — Grecia, au fost descoperite⁴⁹ la aproximativ 1 km est de localitate, fragmente ceramice atipice și o toartă de amforă ștampilată. Fig. 4/9.

ἄσ[τ]υρό

μου Ἑστιά

↑ Kantharos

du Πλευκίας

• Pastilă

V.V. Skorpil, Izvetija arheologiceskoi komissii, S. Petersburg, XI, p. 34, nr. 89 a și b, întocmai; Callatis, 1169, nr. 481 — 482, 552 — 553, asemănător, cu alți producători: Brašinski, 1980, nr. 605, întocmai. Aparține grupei a IV-a cronologice: în lista întocmită de N. Conovici, SCIVA, 40, 1989, 1, p. 40, acest astynom ocupă poziția a 3-a.

VIILE (com. Ion Corvin, jud. Constanța).

Cu prilejul lucrărilor de terasare pentru vii efectuate în anul 1986 în perimetrul unei necropole cunoscute de mai multă vreme, a fost descoperit un mormint getic de incinerare, din care s-au recuperat urna și vasul capac⁵⁰.

1) Vas ceramic de tip clopot cu corpul bombat, gura largă, puțin evazată și fundul profilat, puțin concav. Pe diametrul maxim prezintă patru apucători plate, dreptunghiulare, cu colțurile rotunjite. La partea superioară se află doi butoni mici, conici și două apucători arcuite sub formă de potevoavă. Pastă maronie-cenușie, cu nuanță cărămidie spre fund. Dimensiuni: H = 28,5 cm; DG = 24,5 cm; DB = 17,1 cm. Inv. 36690. Fig. 3/1; 7/6.

Exemplare asemănătoare s-au descoperit, între altele, la Hanska⁵¹, Brăilița⁵², Palanka Tudorovo⁵³, Enisala⁵⁴ etc., în complexe datate în secolele IV — III î.e.n.

⁴⁹ De către colegii Gh. Papuc și Tr. Cleante.

⁵⁰ În urma cercetărilor de suprafață întreprinse în zonă la 25 iunie 1991 împreună cu colegul Tudor Papisima s-a putut preciza că necropola se află la circa 2 km est de fântina situată pe șoseaua Ion Corvin—Viile și la aproximativ 1,5 km sud-est de satul Viile, pe un platou înclinat ușor spre vest—nord-vest în punctul numit de localnici „d-aia parte”. Zona fiind cultivată, pe teren apar relativ frecvent fragmente ceramice autohtone și elenistice, care provin din alte complexe funerare distruse. Tot aici apar sporadic și fragmente ceramice romane și feudale timpurii.

⁵¹ V. L. Lăpușnean, I. T. Niculiță A. M. Romanovskaia, *Pamiatniki ranevo jeleznovo veka*, Chișinău, 1974, p. 38 și urm., fig. 17/4; Em. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, București, 1983, p. 34, pl. 27/1.

⁵² N. Harțuche, F. Anastasiu, *Brăilița*, 1968, p. 33; E. Moscalu, *op. cit.*, p. 55, pl. 28/5.

⁵³ A. I. Meliukova, *Poselenie i moghilnik, skifskoe vremeni u selo Nikolaevka*, Moscova, 1975, p. 41, fig. 11/4; Em. Moscalu, *op. cit.*, p. 55, pl. 28/6.

⁵⁴ G. Simion, Peuce, 2, 1971, p. 88, fig. 18/g; p. 97, fig. 20/b.

2) Castron ceramic lucrat cu mîna, cu corpul semiglobular, bombat, fundul plat, puțin profilat. Buza trasă spre interior, cu marginea puțin teșită. Pastă grosieră roșie-maronie, arsă puternic negru-cenușiu la interior. Dimensiuni : H = 14,4 cm ; DG = 24 cm ; DB = 12,7 cm. Fig. 3/2 ; 7/7.

Vasul aparține unui tip comun, cu numeroase analogii în lumea geto-dacă.

3) Fragmente ale altor vase de tip borcan sau clopot (fig. 3/3, 4), descoperite în aceeași arie.

În perimetrul acestei necropole a fost cercetat cu circa trei decenii în urmă un mormînt de incinerare cu urna protejată pe părțile laterale cu două pietre⁵⁵. Materialul arheologic recuperat din zonă cuprindea, între altele, vase de tip clopot lucrate cu mîna, un crater cenușiu și o cană asemănătoare, lucrate la roată, precum și o amforă de Thasos din secolul IV a. Chr., perioadă căreia îi aparțin și descoperirile recente.

*

*

*

Prezentarea materialului arheologic de mai sus permite cîteva observații. Constatăm astfel că el întregeste informațiile cu privire la cultura materială a autohtonilor din Dobrogea și la raporturile lor cu lumea greco-elenistică. Remarcăm bogăția deosebită a materialului ceramic de import, îndeosebi amforic, în așezările situate în zona de influență a orașelor grecești, ca și pe Valea Carasu (la Medgidia). Unele probleme ridicate de mormintele plane și tumulare din zona litorală au fost abordate cu un alt prilej⁵⁶, astfel că nu ne vom mai opri asupra lor. Nu putem însă omite faptul că în pofida unor investigații mai ample întreprinse în ultimii ani, așezările din teritoriile cetăților vest-pon-tice sau aflate sub influența lor, adesea afectate profund de lucrările de construcții de diferite tipuri, au fost foarte puțin cercetate, cunoașterea lor rămînînd încă un deziderat al investigațiilor viitoare.

LISTA ABREVIERILOR FOLOSITE

Avram, mss — Al. Avram, *Amfore thasiene la Histria, mss.*

Bon — A. și Anne-Marie Bon, *Les timbres amphoriques de Thasos* (Études thasiennes, IV, Athènes — Paris, 1957).

Brașinskiĭ, 1980 — J. B. Brașinskiĭ, *Grečeskij keramičeskij import na Nižnem Donu V V—III vv.do n.e.*, Leningrad, 1980.

Brașinskiĭ, 1984 — I. B. Brașinskiĭ, *Metodi isledovaniia anticinoi trgovli (na primere Severnogo Pricernomoriia)*, Leningrad, 1984.

Callatis 1969 — M. Gramatopol, Gh. Poenaru-Bordea, *Amphora stamps from Callatis and South Dobrudja*, Dacia N.S., 13, 1969, p. 127—282.

⁵⁵ A. Aricescu, Sesiune de comunicări științifice a muzeelor de istorie, București, 1964 (1971), I, p. 223.

⁵⁶ M. Irîmia, *Thraco-Dacica*, 5, 1984, p. 64—83.

Callatis 1988 — Al. Avram, Gh. Poenaru-Bordea, *Nouveaux timbres amphoriques thasiens de Callatis*, Dacia, N.S., 32, 1988, 1—2, p. 27—35.

Callatis 1989 — N. Conovici, Al. Avram, Gh. Poenaru-Bordea, *Nouveaux timbres amphoriques sinopéens de Callatis*, Dacia, N.S., 33, 1989, p. 111—123.

Callatis 1990 — A. Avram, N. Conovici, Gh. Poenaru-Bordea, *Étude quantitative sur les timbres amphoriques sinopéens de Callatis*, Dacia, N.S. 34, 1990, p. 111—127.

Canarache — V. Canarache, *Importul amforelor șampilate la Istria*, București, 1957.

Debidour, 1979 — M. Debidour, *Réflexions sur les timbres amphoriques thasiens*, in *Thasiaca*, BCH, Suppl. 5, Athènes — Paris, 1979, p. 213—268.

Debidour, 1986 — M. Debidour, *En classant les timbres thasiens*, BCH, Suppl. 13, Athènes-Paris, 1986, p. 311—334.

Garlan 1986 — Y. Garlan, *Quelques nouveaux ateliers amphoriques à Thasos*, BCH, Suppl. 13, Athènes-Paris, 1986, p. 201—276.

Grakov — B. N. Grakov, *Drevne — grečeskie keramičeskie kleima s imenami astynomov*, Moscova, 1929.

Lazarov, 1977 — M. Lazarov, *Tirgovskite vrizki na Rodos sis zapadnopontiiskite gradove prez elinisticeskata epoha*, Izvestiia-Varna, 13(28), 1977.

Lazarov, 1978 — M. Lazarov, *Sinope i zapadnopontiiskilat pazar*, Izvestiia-Varna, 14(29), 1978.

Șelov — D. B. Șelov, *Keramiceskie kleima iz Tanaisa III — I vecov do n.e.*, Moskva, 1975.

DES NOUVELLES PREUVES ARCHÉOLOGIQUES CONCERNANT LE DEUXIÈME ÂGE DU FER

Résumé

L'auteur présente quelques découvertes nouvelles qui enrichissent le répertoire des sites archéologiques en dehors des villes grecques, ainsi que les matériels archéologiques récupérés les dernières années, dans le périmètre de quelques établissements ou nécropoles connus depuis pas mal de temps, mais affectés par des travaux d'investissements (surtout les exécutions des terrasses et d'irrigation).

AGIGEA (dép. de Constantza)

A. Sur le tracé du canal Danube—Mer Noire, on a découvert la partie supérieure d'une amphore estampillée du type *Heraclea Pontica*, appartenant probablement à un tumulus détruit. Datation: le IIe et le IIIe quart du IVe siècle av.J.C.; Fig. 6/1, 4/1.

B. Du même périmètre, ou, peut-être d'un site, provient un fragment de col d'amphore du type *Sinope*, avec une estampille appliquée sur l'anse, appartenant au IIIe groupe d'amphores de *Sinope*. Fig. 4/2.

CASTELU (dép. de Constantza)

Dans le périmètre d'un habitat rural romain, situé à la limite — est de la localité et au nord de la route Constantza—Cernavodă, on a découvert quelques matériels anciens épars, autochtones et hellénistique; parmi les derniers on mentionne une anse d'amphore de *Thasos*, estampillée (datée approximativement entre les années 270—260 av.J.C.) et un col d'amphore du type *Heraclea Pontica* (du IIe et du IIIe quart du IIIe siècle av.J.C.). (Fig. 4/4, 4/5).

CHIRNOGENI (dép. de Constantza)

Probablement à la périphérie d'un tumulus aplati, percé par la conduite de gaz — URSS—Turquie—Grèce, on a récupéré plusieurs matériels céramiques entre lesquels : une anse d'amphore de Thasos, datée entre les années 300—290 av.J.C., des fragments appartenant à d'autre amphores du type Thasos, Heraclea Pontica, Chios (?), gréco—italique, un fragment de petite tasse hellénistique en pâte rouge-brique. Les débris proviennent d'un nombre relativement grand de récipients, cassés surtout dans l'ancienneté. On fait globalement la datation vers la fin du IVe siècle—début du IIIe siècle av.J.C. ; fig. 2/2—8 ; 4/6 ; 6/3—6.

CONSTANTZA

Dans la zone industrielle — le dépôt de tramways, on a observé les traces d'un site gréco-indigène, dans le périmètre duquel on a récupéré quelques fragments gètes et hellénistiques. Fig. 6/11, 6/12.

CUMPANA (dép. de Constantza)

On a récupéré d'un tombeau tumulaire détruit par les travaux du Canal Danube—Mer Noire deux amphores hellénistiques (dont on a pu identifier seulement un exemplaire de Thasos), un scyphos (ultérieurement égaré) et une pointe de lance. Le tombeau est daté dans la première moitié du IIIe s. av.J.C. Fig. 1/1—2 ; 6/2 ; 7/5.

MEDGIDIA (dép. de Constantza)

A. Dans le point nommé „Cariera de caolin“ de la fabrique de produits céramiques, on a trouvé plusieurs matériels archéologiques :

- 1) amphore de Thasos ; selon Yvon Garlen, groupe F, aux environs de 370—350 av.J.C., atelier Keramidi. Fig. 7/1, 4/7 ;
- 2) amphore fragmentaire de Thasos, de même type. Fig. 7/3 ;
- 3) amphore qui appartient au groupe de Thasos, IIIe s.av. J.C. Fig. 1/3, 6/8 ;
- 4) tasse hellénistique, IIIe s.av.J.C. Fig. 1/4, 6/9 ;
- 5) tasse hellénistique de grandes dimensions. Fig. 1/5, 7/2 ;
- 6) récipient fait manuellement. Fig. 2/1, 7.4.

B. Dans le point nommé „La Ccoașă“, on a découvert les traces d'un habitat gète, même un âtre ayant l'infrastructure (le lit calorique) faite des fragments d'une amphore qui appartenait au groupe de Thasos, IIIe s.av.J.C. Fig. 6/7.

PALAZU MARE (municipe de Constantza)

Sur la rive-ouest du lac Siutghiol, près du point „Cîsmea“ il y a un habitat qui a évolué de la période hellénistique jusqu'au VIe s.apr. J.C. D'ici provient une anse d'amphore estampillée de Thasos, IIe groupe, entre les années 325—310 av.J.C. (selon Avram, mss.). Fig. 4/8.

PIATRA (commune M. Kogălniceanu, dép. de Constantza)

A approximativement 2 km au nord du village il y a une zone de tumulus dans l'aire desquels on a découvert une anse d'amphore de Thasos, estampillée (I^e groupe Debidour ou les années 340—325, Avram, mss.). Fig. 4/3.

PIETRENI (commune Deleni, dép. de Constantza)

Dans la zone d'une ferme agricole, située entre les localités Pietreni et Tufani (commune Independența), on a été découvert un lekythos. On ne sait pas le contexte archéologique où on l'a trouvé, mais son bon état de conservation semble représenter un argument pour sa provenance plutôt d'une tombe que d'un site; la datation: fin du IVe s. ou début du IIIe s. av.J.C. Fig. 3.5.

RASOVA (dép. de Constantza)

Aux environs du canal d'irrigation Vederoasa-Hațeg, on a découvert un récipient type cloche et une coupe à pied, qui proviennent d'un tombeau gète d'incinération, IVe s. av.J.C. Fig. 3.6—7; 7.8—9.

TUZLA (dép. de Constantza)

A. Dans le point „Tuzla-Far“, dans le périmètre de l'habitat antique hypothétiquement identifié avec Stratonis (Turris), ont été découvertes six anses d'amphores estampillées: une de Thasos (fig. 5/1), une de type Heraclea Pontica (fig. 5/3), une de type Sinope (fig. 5/2), deux de Rhodos (fig. 5/4, 5/5) et une non-identifiée, éventuellement de Paros (?), fig. 5/6.

B. Dans le périmètre de l'établissement antique de Tuzla Mare, on a trouvé une anse d'amphore estampillée de Thasos (fig. 5/8), une de type Sinope (fig. 5/7) et un kantharos attique „West Slope“ fragmentaire (fig. 6/12).

Les deux points des environs de la localité Tuzla sont connus dans la littérature archéologique.

VALEA DACILOR (ville de Medgidia, dép. de Constantza)

Sur le tracé de la conduite de gaz URSS — Turquie — Grèce, on a découvert à approximativement 1 km à l'est de la localité, des fragments céramiques non-typiques et une anse d'amphore de type Sinope (IVe groupe chronologique). Fig. 4.9.

VIILE (commune Ion Corvin, dép. de Constantza)

Dans le périmètre d'une nécropole connue depuis longtemps, on a découvert un tombeau gète du IVe s. av.J.C. d'où on a récupéré l'urne et le récipient qui servait de couvercle (fig. 3/1—4; 7/6—7).

Le matériel archéologique présenté complète les informations concernant la culture matérielle des autochtones de Dobroudja et les rapports de ceux-ci avec le monde gréco-hellénistique. Pourtant, malgré les investigations plus amples entreprises pendant les dernières années, les établissements des territoires ouest-pontiques, ou qui se trouvaient sous leur influence, ont été très peu étudiés; leur connaissance et leur étude reste un desideratum des recherches futures.